

Критика

Critics

УДК 7.071.1:730(477)

ПЛАСТИКА МИКОЛИ БІЛИКА

Ірина Міщенко

У статті розглянуто особливості скульптурних творів відомого українського мистця, заслуженого художника України Миколи Білика, використані ним принципи трансформації пластичних ідей попередніх епох та втілення у роботах давніх світоглядних проявів.

Ключові слова: Микола Білик, скульптура, архітектоніка твору, трансформація, світоглядні прояви.

This article deals with the features of sculptures of famous Ukrainian artist, honored artist of Ukraine, Mykola Bilyk, and with his principles of transformation of plastic ideas of previous eras and the implementation of ancient philosophical implications in his works.

Keywords: Mykola Bilyk, sculpture, architectonic of the work, transformation, ideological manifestations.

Відшукати гармонію або, не знайшовши, створити її у власній душі, в оточенні, у Всесвіті – саме таким, гадається, є прагнення Миколи Білика, у пластиці якого майже не трапляється трагічних нот. Навіть у драматичності української історії мистець віднаходить теми, що спонукають до роздумів, викликають багатопланові асоціації, а не лише поверхові емоції, якими нерідко зловживають сучасні автори. Він жодним чином не уникає багатозначності потрактування історії, проте й тут уміє передати дух творення позачасового, неминущого, утверджуючи вагомість шляху та постатей, що його торували. Замислюючи пам'ятник Іванові Мазепі в Полтаві (виконаний 2009 р. у співавторстві з Н. Біликом, але так і не встановлений через політичні обставини сьогодення), прагнув створити образ володаря й державотворця. Чи не тому останній так відчутно перегукується з більш раннім монументом святому Володимирі (2001 р., бронза, Володимир-Волинський).

Органічною для скульптора була й участь у відновленні кількох знакових пам'яток козацької доби та початку ХХ ст., які символізували державницькі звершення в історії України [реконструйовані за проектами І. Кавалерідзе пам'ятник княгині Ользі,

Андрію Первозваному, Кирилу та Мефодію (1995 р., мармур, Київ, у співавторстві з В. Сівком, О. Дяченком, В. Шишовим); пам'ятник Ярославу Мудрому (1997 р., бронза, Київ, у співавторстві з В. Сівком, О. Редькою); зображення архістратиґа Михаїла у Софії Київській (2010 р., кована мідь, позолота)].

Талант монументаліста, що ним наділений Микола Білик, повсякчас проявляється і в його станкових композиціях. Він вибудовує архітектоніку твору, взаємодію об'ємів, віднаходить виразність силуетів, яка дозволяє уже на віддалі прочитати пластику форми, підкреслюючи цілісність її вирішення. Іноді роботи за потрактуванням навіть співзвучні архітектурним елементам та геометричним тілам, уподібнюючись колоні, стелі або кубу. Однак фронтальність, властива монументальній пластиці, у речах іншого характеру збагачується складністю просторових вимірів, подекуди – контрастністю масивних форм та витончено-мініатюрних деталей («Ранок Всесвіту», 1991 р., бронза). Остання робота постає втіленням найдавніших космогонічних уявлень, а крихітна фігурка людини, що сидить на краєчку рогів величезного, узагальнено вирішеного бика, сприймається як зачудована грандіозністю й доскона-

КРИТИКА

лістю світоустрою часточка його. Те ж саме відчуття зачарування й прагнення злетіти помітне у видовжених пропорціях постаті підлітка в «Польоті» (1984 р., бронза).

У доробку скульптора існує чимало циклів робіт, виконаних у різних матеріалах, з нібито малопомітними нюансами форм та фактур, які згодом виявляються вирішальними для створення інтонації, а отже, – і виразності композиції. На перший погляд, такі самі пластичні ідеї, утілені в бронзі, набувають експресії, відчутнішими й об'ємнішими стають рельєфи, а пружні, замалим не барокові форми сповнюються силою й пристрастю, що стримуються, здається, лише самим металом («Обійми», 1993 р., бронза, мармур). Натомість у вирізьблених з каменю творах часом звучать елегійно-проникливі відтінки почуттів, а передані площинним рельєфом графічні деталі сприймаються як природний стан матеріалу. Вони органічно виникають у мармурі і в ньому ж розчиняються, акцентуючи цілісність загального сприйняття композиції. Тонке відчуття матеріалу, уміння йти за ним, виявляючи його властивості, притаманне багатьом витворам художника. Захоплюючись красою мармуру, він майже не застосовує полірування, прагнучи у стриманій матовості шліфованої фактури площин зберегти й утримати в товщі каменю силу світла, уникаючи зовнішньої ефектності відблискуючих поверхонь. Іноді форма брили підказує й сам візуальний образ, задає ритм, згодом обіграний художником («Леда», 2009 р., мармур; «Колиска», 2006 р., мармур).

Монолітність виконаного в червоному дереві «Поцілунку» (2005 р.) нагадує піраміду, яка, на відміну від класичних єгипетських, є не знаком вічного спокою, а утверджує нескінченність мінливого життя. Статика споконвічності, закладена в геометрію трикутника, зникає, підкоряючись піднесеності видовжених форм, математичній вивіреності діагональних ліній. Інші варіанти композиції того ж таки «Поцілунку», відлиті в бронзі (2003 р.), вирізняються ще більшою динамічністю. В одному з них постаті ніби сповитих руками-крилами закоханих, при всій упізнаваності реалій, перетво-

рюються з людей на істот не матеріальних, а духовних. Мотив злиття як найвищого прояву любові чи не найчастіше зустрічається у монументальній та станковій пластиці Миколи Білика, при всій двозначності еротичного підтексту дивуючи чистотою й ліричністю прочитання. Ідея поєднання матеріалізується у замкнено-ажурних силуетах таких творів, набуваючи виміру нової, створеної автором, реальності.

Роботи скульптора вирізняє й артистична графіка елементів, яка підкреслює особливу мелодійність або ж сувору аскетичність рельєфів, вписаних у замкненість колишніх кам'яних монолітів. Так виникли геометричні тесані форми «Повернення» (2004 р., пісковик), у класичному сюжеті з історії про блудного сина відобразивши одвічне прагнення людини до порозуміння й прощення, єдності й прихистку.

У виразно сучасних за пластичним вирішенням творах скульптора часто зберігається відчутний зв'язок з прадавнім мистецтвом усієї України, архаїчні форми й орнаментальні символи якого набувають подекуди несподіваної трансформації («Акт», 2009 р., пісковик). Трипільські й скіфські мотиви прочитуються у серії пов'язаних з темою пращурів, камерних за звучанням, шамотних скульптур з тонкою графікою ледь прорисованих деталей. Умовність форм і декоративні оздоби половецьких статуй вгадуються у лаконічній виразності «Поцілунку» 2008 року, зображеннях Мамає й кобзарів у станкових та монументальних творах, виконаних на численних симпозиумах скульптури протягом 2000-х років («Мамає», 2007 р., пісковик, Канів). Часом у композиції художник синтезує, здавалось би, надто відмінні світоглядні прояви, поєднуючи риси візантійського іконопису, з властивою йому безтілесністю витончених образів, з повнокривою життєдайністю трипільської пластики, укотре переконуючи в органічному для України співіснуванні різних культур («Солов'їна пісня», 2003 р., мармур, бронза). Не випадково видається й поява у доробку майстра скульптур-знаків, у символіці яких закарбовано предковічні уявлення про світобудову, на диво співзвучні пошукам

ІРИНА МІЩЕНКО. ПЛАСТИКА МИКОЛИ БІЛИКА

Листочок. 2003, дерево, бронза

Ранок Всесвіту. 2006, граніт, бронза

КРИТИКА

Кобзар. 2003, бронза

Клітина Всесвіту. 2003, дерево,
бронза

Поцілунок. 2009, мармур

ІРИНА МІЩЕНКО. ПЛАСТИКА МИКОЛИ БЛИКА

Ніжність. 1998, шамот

Поцілунок. 2005, дерево

Трипільці. 1992, шамот

КРИТИКА

Торс.
1998, дерево

Відчуття майбутнього.
2009, мармур

Солов'їна пісня. 2003, мармур, бронза

ІРИНА МІЩЕНКО. ПЛАСТИКА МИКОЛИ БІЛИКА

сучасною людиною всеохоплюючої й універсальної мови («Берегиня», 1992 р., бронза; «Макош», 1996 р., бронза, пісковик; «Моя Україна», 1990 р., бронза).

Розуміння шляхів розвитку класичної скульптури дозволяє М. Білику вичленовувати з неосяжної спадщини тисячоліть лише відповідне його сприйняттю, використовувати композиційно-пластичні прийоми різних епох, уникаючи при тому прямого цитування. Тоді й з'являються речі з несподіваним поєднанням уявлень та знакових персонажів різних культур, переплетенням змістів, роблячи сприйняття багатомірним, таким, що не вкладається у звичні рамки «музеєфікованого» мистецтва [«Під деревом» (1997 р., бронза, дерево); «Ранок Всесвіту» (1991 р., бронза); серія відлитої у бронзі «космічних рапсодій» 2003 р.].

Захоплення давньоєгипетською й егейською пластикою простежується у стелоподібних обрисах робіт та в ледь заглиблених контурах, що підкреслюють невисокі рельєфи внутрішніх форм творів («Відчуття майбутнього» 2009 р., «Обійми»; обидва – мармур). Зацікавлення мистецькими пошуками межі ХІХ–ХХ ст. помітне в численних роботах 1990 – початку 2000-х років, зокрема в жіночих торсах, які, нібито розітнуті полірованою металеву пластину, стають зримим образом течії, алегоричним втіленням метаморфоз, що ними повниться буття Всесвіту.

Відчуття плинності – часу, води, життя – і в зображенні акту («Торс», 1990 р., пісковик) – у природних горизонтальних окресленнях каменю, що нібито провокують вирішення, нашіптуючи формальну ідею. Увиразнені ритованими лініями, котрі нагадують чи то хвилі, чи то знаки ми-

нулого, своєрідні культурні нашарування, вони і торс перетворюють на уособлення неквапливого існування серед степового ландшафту. Подібні ж споглядально-пейзажні мотиви – і в роботі «Вечір близенько» (2004 р., шамот), «Два береги» (1988 р., бронза). Несподівана для М. Білика пливкість, майже аморфність каменю, контури якого ніби розчиняються у довікллі, з'являється у роботі «Спека» 2009 року, породжуючи дивне поєднання визначеності й невловимості форм жінки-хмаринки – існуючої споконвіку і зникаюче-мінливої.

Наскрізним у доробку мистця є образ «Єви» – від масивних форм, що навіюють спогади про часи кочовиків та антропоморфну пластику степів, до граційно-готичних, дещо гротескових силуетів серії «Гра» (1999 р., бронза), мелодійності ритмів «Дівчини з коромислом» (2011 р., бронза). Фронтальні за вирішенням роботи раптово відкриваються спіральними вигинами форм, різкими перепадами рельєфу об'ємів, гостротою контрастів та силуетів. І сама назва циклу «Гра», здається, вводить в оману пустотливої грайливості, натомість при спогляданні викликаючи відчуття невипадковості кожної дії, відлуння численних і змістовно-складних асоціацій.

У майстерні чекають на втілення занотовані в кераміці та камені задуми. Серед таких пластичних етюдів – «Ніч» з птахою, котра, як покров, огортає жіночу фігуру, «Крок» з постаттю матері, що підтримує дитя у перших його самостійних вчинках (обидва – 2011 р.). Нині скульптор замислює візуалізувати й мелодіку української пісні, обернувши нематеріальність невловимих звуків на переконливу довершеність пластичного твору.

РЕЗЮМЕ / SUMMARY

У скульптурах відомого українського мистця Миколи Білика відчутне прагнення через архітектуру твору, взаємодію об'ємів, силует і пластику форми передати дух позачасового й неминущого. Композиції художника часом нагадують архітектурні й геометричні елементи, уподібнюючись колоні, стелі або кубу.

У доробку скульптора зустрічаються цикли робіт, виконані в різних матеріалах, з нюансами обрисів та фактур, які згодом виявляються вирішальними для створення інтонації, а отже – і виразності образу. Пластичні ідеї, утілені в бронзі, набувають експресії, а пруж-

КРИТИКА

ні, ледь не барокові форми сповнюють силою й пристрастю. Натомість у камені звучать елегійно-проникливі відтінки почуттів, а площинно-рельєфні деталі сприймаються як природний вияв матеріалу, тонке відчуття якого притаманне витворам мистця. Роботи М. Білика вирізняє й артистична графіка елементів, що підкреслює ритмічність рельєфів і цілісність вирішення.

У виразно сучасних творах відчутний і зв'язок з прадавнім мистецтвом України, архаїчні форми якого набувають неочікуваної трансформації. Іноді в композиції художник синтезує відмінні світоглядні прояви, поєднуючи риси візантійського іконопису з властивою йому безтілесністю витончених образів і повнокровну життєдайність трипільської пластики, вкотре переконуючи в органічному для України співіснуванні культур.

Закономірною видається і поява робіт-знаків, у ємності символічних зображень котрих занотовані космогонічні уявлення давніх людей.

Глибинне розуміння шляхів розвитку скульптури дозволяє М. Білику вичленовувати зі спадщини тисячоліть властиве саме його баченню, використовувати композиційно-пластичні прийоми різних епох, створюючи речі з несподіваним суміщенням уявлень, перетинанням змістів, роблячи сприйняття робіт багатозначнішим.

Ключові слова: Микола Білик, скульптура, архітектоніка твору, трансформація, світоглядні прояви.

In the sculptures of the famous Ukrainian artist Mykola Bilyk the desire to pass the spirit of timeless and imperishable through the architectonic of the work, the interaction of volumes, silhouette and plastic of forms, is appreciable. Compositions of the artist remind sometimes architectural and geometric elements, resembling the column, stele or cube.

A series of works performed in different materials, with the nuances of shapes and textures, which subsequently are crucial for creating tone, and so - for expressive image, are found in works of the sculptor. Plastic ideas embodied in bronze acquire expression, and resilient, almost baroque forms fill with power and passion. In rock, instead, sound elegiac insightful shades of feelings; and flat-embossed details are perceived as a natural expression of the material, delicate feeling of which is inherent to the creations of the author. Works of M. Bilyk are distinguished through artistic graphic of the elements, which emphasize rhythm of the reliefs and integrity of solutions.

The link with the ancient art of Ukraine is perceptible in distinctly contemporary works, where the archaic forms take unexpected transformation. Sometimes in the compositions the artist synthesizes different ideological manifestations, combining features of Byzantine iconography with its characteristic fleshless of sophisticated images and vibrant vitality of Trypillian plastics, confirming again organic for Ukraine coexistence of cultures.

Natural given seems the emergence of work-signs, in capacity of symbolic images of which cosmogonic ideas of ancient people are tracked.

Deep understanding of the ways of sculpture development allows M. Bilyk to absorb from the heritage of millennia correspondent to his vision elements; to use plastic compositional techniques of different eras, creating things with an unexpected combination of ideas, the intersection of contents, making the perception of work polysemic.

Keywords: Mykola Bilyk, sculpture, architectonic of the work, transformation, ideological manifestations.

В скульптурах известного украинского художника Николая Билыка ощутимо стремление в архитектонике произведения, взаимодействии объемов, силуэте, пластике формы передать дух вневременного и вечного. Композиции художника иногда напоминают архитектурные и геометрические элементы, повторяя формы колонны, стелы или куба.

Среди произведений скульптора встречаются циклы работ, исполненные в разных материалах, с нюансами очертаний и фактур, которые в дальнейшем оказываются реша-

ІРИНА МІЩЕНКО. ПЛАСТИКА МИКОЛИ БІЛИКА

ющими для создания интонации, а значит, – и выразительности образа. Пластические идеи, воплощенные в бронзе, приобретают экспрессию, а упругие, едва ли не барочные формы наполняются силой и страстью. В то же время в камне звучат элегически-пронзительные оттенки чувств, а плоскостно-рельефные детали воспринимаются как естественное проявление материала, тонкое ощущение которого характерно для произведений автора. Работы Н. Билыка отличает и артистическая графика элементов, подчеркивающая ритмику рельефов и целостность решения.

В выразительно современных произведениях ощутима и связь с искусством Украины древнейших времен, архаические формы которого обретают неожиданную трансформацию. Иногда в композиции художник синтезирует различные проявления восприятия мира, соединяя черты византийской иконописи со свойственной ей бестелесностью утонченных образов и полнокровную животворность трипольской пластики, который раз убеждая в органическом для Украины сосуществовании культур.

Закономерным стает и появление работ-знаков, в емкости символических изображений которых воплощены космогонические представления древних людей.

Глубокое понимание путей развития скульптуры позволяет Н. Билыку вычленять из наследства тысячелетий соответствующее именно его видению, использовать композиционно-пластические приемы разных эпох, создавая работы с неожиданным совмещением представлений, переплетением смыслов, делая восприятие произведений более многозначным.

Ключевые слова: Николай Билык, скульптура, архитектоника произведения, трансформация, проявления мировоззрения.